

Bölüm 7

KÜRESELLEŞME SONRASI TURİZM SEKTÖRÜNDE SENDİKAL ÖRGÜTLENMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ

Nilgün KANER KOÇ¹, Nisa EKŞİLİ² Didem KUTLU³

Giriş

1970'lerde ortaya çıkan ekonomik kriz, işsizlik sosyal uzlaşmaya dayalı Fordist birikim rejiminin çökmesi nedeniyle yerini Post-Fordist rejime bırakmıştır. Küreselleşme olarak tanımlanan bu süreçte, sermayenin dünya çapında sınırsız dolaşımı için tüm engeller aşamalı olarak ortadan kaldırılmıştır. Sermayenin sınır ötesi dolaşımı baskıcı pazar koşulları, artan rekabet sistemi, üretim modelleriyle, ekonomik ve sosyal alanlarda değişime zorlamıştır. Küreselleşme ile sosyal refah devleti, yerini yeni-liberalizme bırakırken, çalışma yasalarında yer alan çalışanları koruyucu yasal düzenlenmeler de gevşetilmiştir.

Bu düzenlemeler yapılırken, teknolojik alanda yaşanan hızlı gelişmeler, üretimi parçalayıp, esnekleştirerek işçilik maliyetlerinin aşağı çekilmesini ve dolayısıyla kar oranlarının artırılmasını sağlamıştır. Devletin ekonomi içindeki rolünün azaldığı bu süreçte işçilerin korunması azalmış ve istihdamı güvencesiz hale gelerek, sendikalar zayıflamıştır. Sendikalar, artık eskisi gibi talep yaratıcı, uzlaşa sağlayan örgütler olarak değil, küresel rekabeti olumsuz etkileyen ve emeğin maliyetini artıran örgütler olarak değerlendirilmişlerdir (Akkaya, 2004:93-104). Dolayısıyla endüstri ilişkilerinin üçüncü ayağı ve demokratik işleyişin vazgeçilmez unsurlarından birisi olan sendikaları reddeden bir anlayış ve söylem gelişmiştir. Bu anlayış ve söylemin çalışma yaşamında karşılığı ise temel bir insan hakkı olan sendikal örgütlenmelerin işyerlerinden dışlanması olmuştur.

İşgücünün ve devletin niteliğinde meydana gelen bu gelişmeler, kolektif hakların kullanımına ilişkin yasal kısıtlamalar, esneklik uygulamaları, işsizlik sorunu gibi önemli problemler, emek hareketinin önemli kurumlarından olan sendikaların ciddi anlamda güç kaybetmesine neden olmuştur. Bu güç kaybı sendikaların temsil yeteneğini tartışmalı hale getirmiş, zaman içerisinde gerileyen sendikalı işçi sayısı ise bu sorunun görünen kısmı olmuştur (Urhan & Selamoğlu, 2008:172). Temel bir insan hakkı olan sendikal örgütlenme hakkını, üretim ve işgücü piyasalarının yeniden düzenlenmesi, mevcut yasal düzenlemelerin uygulanabilirliği, işçilerin eğitim düzeyi, demokrasi bilinci, sendikal örgütlerin güvenilirliği gibi çok sayıda etken olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

¹Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, nilgunkoc@akdeniz.edu.tr (Yazışma yapılacak yazar)

²Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, nisaeksili@akdeniz.edu.tr

³Öğr. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, didemkutlu@akdeniz.edu.tr

yetki sistemi ve barajlar 2012 tarihinde kabul edilen yeni 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda da aynen korunmuştur. Görüşmeciler, yeni yasada da yetki sisteminin ve yargı sürecinin uzun sürmesinin, yetki belgesinin siyasi iktidarlara yakın sendikalara verilerek keyfi kullanıma açık hale getirilmesinin yasal engeller olarak sıralamışlardır. Bunun yanı sıra siyasi iktidarların sendikalara yönelik itibarsızlaştırma söylemlerinin de sendikasızlaştırmada etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca, işverenlerin sendikalı işçileri işe almamak için kendi aralarında “kara listeler” oluşturmaları, tehdit, işten atma ya da kendi denetimleri altında sahte sendikalarda örgütlenme gibi yöntemlerle sendikal örgütlenmeyi engellediklerini ifade etmişlerdir. Görüldüğü üzere, sektördeki esnek çalışma biçimleri ile yasal düzenleme ve işveren uygulamaları çalışanların sendikal örgütlenmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Sektörde, esneklik ihtiyacının istismar edilmesi istihdam ilişkilerinin keyfileştirerek, yasal düzenlemelerden kaçınılmasına neden olmuştur.

İşçi sendikacılığı hareketinin temel hareket noktalarından belki de en önemlisi, ekonomik, sosyal ve siyasal değişim sürecinde parçası olduğu toplum ile uzlaşma içerisinde, geleneksel ve potansiyel üye kitlesinin taleplerine sürekli cevap verebilecek yeni örgütlenme stratejileri geliştirmektir. Bu nedenle, küreselleşme sonrası ortaya çıkan yeni istihdam modelleri, işyerinin ve işgücünün parçalanmasına yol açmış olsa da sendikaların bu yeni üretim modellerine uygun örgütlenme modelleri geliştirmeleri gerekmektedir. Özellikle, geçici, ajans, özel istidam büroları ve taşeron işçilerini de kapsayacak bir örgütlenme modeline geçilebilir ya da Avrupa’daki sendikalar gibi azalan güçlerine çözüm olarak sendikal birleşmelere yönelebilirler.

Turizm sektöründeki düşük ücret karşılığında, ağır ve örgütsüz çalışma koşullarının dayatılması sektördeki hizmet kalitesini de doğrudan etkileyebilmektedir. Tüm hizmet sektörlerinde olduğu gibi turizmde de çalışanlar müşteri ile direkt ilişki içindedirler. Turizm çalışanlarının, çalışma koşullarından memnuniyeti, müşteri ilişkisine ve hizmet kalitesine de yansıtacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, sendikal kazanımların işçilere sunacağı daha iyi çalışma koşullarının, işyerlerinde verimlilik, karlılık, örgütsel bağlılık ve iş tatmini olumlu yönde etkileyeceğinden dolayı müşteri memnuniyetinin artıracığı ileri sürülebilir. Bunun sonucunda Türkiye’nin vazgeçilmez temel sektörlerinden biri olan turizm, ekonomideki dış ticaret açığından, işsizliğe kadar pek çok alanda ülke gelirlerinin artmasına katkı sunacaktır. Sendikaların endüstri ilişkileri içinde yeniden güçlenmesi sosyal devlet anlayışının ve temel hakların, demokrasinin gelişmesinde de büyük rol oynayacaktır.

Kaynakça

- Akkaya, Y. (2002). Türkiye’de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık II, *Praksis*, 6, 63-101.
- Akkaya, Y. (2004). Küreselleşme Versus Sendikasızlaştırma ve Yoksullaştırma. *Çalışma ve Toplum*, 3(3), 93-122.
- Bakır, O. & Akdoğan, D. (2009). Türkiye’de Sendikalaşma ve Özel Sektörde Sendikal Örgütlenme. *Türk-İş Dergisi*, 383, 88-95
- Buğra, A., Adaman, F. & İnsel, A. (2005). Çalışma Hayatında Yeni Gelişmeler ve Türkiye’de Sendikaların Değişen Rolü. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*, Araştırma Raporu.

Sosyal Bilimler Yönetim ve Çevre

Bispinck, R. & Schulten, T. (2011). Trade Union Responses To Precarious Employment in Germany. http://www.boeckler.de/pdf/p_wsi_disp_178.pdf Erişim Tarihi: 11.02.2018

Chalkiti, K. & Sigala, M. (2010). Staff Turnover in the Greek Tourism Industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 22(3), 335-359.

Çelik, A. (2005). Avrupa Sendikalarının Yükselişi ve Düşüşü Üzerine: İstanbul, *Birikim Dergisi*, 200, 56-66.

Çelik, Aziz ve Kuvvet Lordoğlu (2006), Türkiye’de Resmi Sendikalaşma İstatistiklerinin Sorunları, Çalışma ve Toplum Dergisi, 9, 11-30.

Çelik A. (2014). AKP'nin On Yılında Sendikalar ve Sendikasılaştırma, <http://tr.boell.org/tr/2014/06/16/akpninyilinda-sendikalar-ve-sendikasisizlastirma>.

Çavuş, Ö.H. & Kurar, İ. (2015). Turizm Sektöründe Çalışanların Hukuki Haklarına İlişkin Farkındalıkları: Konaklama ve Yiyecek-İçecek İşletmeleri Çalışanları Üzerine Bir Araştırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 147-174 <http://dx.doi.org/10.16953/deusbed.93158> ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-091

ÇSGB, (1995). Çalışma Hayatı İstatistikleri, Ankara,

ÇSGB, (2018). “6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Gereğince; İşkollarındaki İşçi Sayıları ve Sendikaların Üye Sayılarına İlişkin 2013 Temmuz Ayı İstatistikleri Hakkında Tebliğ”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgeb/dosyalar/istatistikler/2013_temmuz_6856, erişim:12.03.2018.

Çoban, Bilge (2013). “Sendikal Örgütlenmede Yeni Deneyimler ve Değişen Stratejiler”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2013, 375-412.

Dereli T.(1994). *Değişen Dünyada Endüstri İlişkilerinde Yeni Boyutlar*; Kamu-İş Yayınları, Ankara

Developments and challenges in the hospitality and tourism sector (2010). Issues paper for discussion at the Global Dialogue Forum for the Hotels, Catering, Tourism Sector (23-24), http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_166938.pdf

DİSK-AR, (2016), Sendikalaşma ve Toplu İş Sözleşmesi Raporu, <http://disk.org.tr/2016/08/sendikalaşma-ve-toplu-is-sozlesmesi-raporu/>

ETUC,(2010), *International Trade Union House (ITUH)*, Boulevard Roi Albert II, 5 B-1210 Brüksel Belçika

Gerogiannis, E.& Kerckhofs, P. & Vargas, O. (2012), Employment and Industrial Relations in the Hotels and Restaurants sector. *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*, 1-52.

Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu: Kültürel Değişimin Kökenleri* (çev. S. Savran), İstanbul: Metis Yayınları.

Hjalager, A.M.& Andersen, S. (2001). Tourism Employment: Contingent work or professional career? *Employee Relations*, 23(2), 115-129.

ILO, (2014), *National Statistical Year Book*, [http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm\(22.04.2018\)](http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm(22.04.2018)).

ILO (2015) *Productivity Improvement and the Role of Trade Union*, (http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/--actrav/documents/publication/wcms_425982.pdf) (21.04.2018).

Kalaycıoğlu, S., Tılıç-Rittersberger, H., Çelik, K. (2008). Değişen İşçilik ve Sendika. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 75-102

Karatepe, O. M. & Uludağ, O. (2007). Conflict, Exhaustion, and Motivation: A Study of Frontline Employees in Northern Cyprus Hotels. *International Journal of Hospitality Management*, 26, 645-665.

Kaya, İ (2012). Türk Turizm Sektöründe İstihdamın Temel Özelliklerinin ve Sorunlarının Ücretli Çalışanlar Açısından Coğrafi Bölgelere Göre Analizi. *Balikesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 15(28), 241-257

Kesci, M. R. & Selamoğlu, A. (2005). Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm. *İş,Güç; Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7 (2), 25-51.

Koray, M. (1994), *Değişen Koşullarda Sendikacılık*, İstanbul, TÜSES Yayınları.

Mahiroğulları, A. (2001). Türkiye’de 1980 sonrası Sendikalaşma ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 40. Seri, 124-144.

Sosyal Bilimler Yönetim ve Çevre

- Munck, R. (1995). *Uluslararası Emek Araştırmaları*, Ankara, Öteki Yayınevi.
- International Labour Organization. (ILO) (2012). *From Precarious Work To Decent Work*, Geneva: ILO Publications.
- Selamoğlu, A. (2003). İşçi Sendikacılığında Yeniden Yapılanma ve Örgütlenme Modeli. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 63-98.
- Sarioğlu, M. (2007). 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinin Yiyecek ve İçecek Departmanlarında İşgören Devir Hızı: Çeşme Yöresinde Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı.
- OECD, (2016). *Labour market statistics*. http://www.oecdilibrary.org/employment/data/labour-market-statistics/full-time-part-time-employment-common-definition-incidence_data-00299-en Erişim Tarihi: 31.03.2016.
- Öngen, T. (1998). İşçi Sınıfının Yeniden Yapılandırılması. *Sanayi Kongresi'97*, Ankara: Makine Mühendisleri Odası Yayınları, 196-200.
- Öngen, T. (2011). *Yeni Liberal Dönüşüm Projesi ve Türkiye'nin Deneyimi*, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar (der. A. H. Köse, F. Şenses ve E. Yeldan), İstanbul: İletişim Yayınları, 161-190.
- Özveri, M. (2005). Bireysel Sendika Özgürlüğünün Korunması Sendikal Tazminat ve Yargı Kararları, *Legal İSGHD*, 8, 1521-1544.
- Petrol-İş. (2016). Güvencesiz çalışmaya karşı toplu sözleşme stratejileri. http://www.petrol-is.org.tr/sites/default/files/dosya_0.pdf Erişim Tarihi: 19.09.2016.
- Tes-İş. (2004). Sendikal Örgütlenme Engeller ve Deneyimler, *Tes- İş*, 18-67.
- TÜİK, (2018). Haber Bülteni 2017, www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=27692 (23.04.2018)
- Türk-İş, (2004), Örgütlenme Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Türk-İş Örgütlenme Toplantıları Bilgilendirme Raporu (Denizli)*
- Uçkan, B. & Kağncıoğlu, D. (2009). İşçilerin Sendikalara İlişkin Algı ve Tutumları: Eskişehir Örneği. *Çalışma ve Toplum*, Sayı 3, s.35-56.
- Uçkan, B., Kağncıoğlu, D. & Çelik, A. (2013). Sendikacılık. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2869.
- Urhan, B. & Selamoğlu, A. (2008). İşçilerin Sendikalara Yönelik Tutum ve Davranışları: Kocaeli Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 3(18), 171-197.
- Yıldırım, E. & Uçkan, B. (2010) İşverenlerin Sendikasızlaştırma Modelleri ve Türkiye Örneği. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2010/2, s.163-184.
- Yılmaz, G., Keser, A. & Yorgun, S. (2010). "Konaklama İşletmelerinde Çalışan Sendika Üyelerinin İş ve Yaşam Doyumunu Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması", *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 1(6), 87-107.
- Yorgun, S. (2007). "Türkiye'de Sendikal Örgütlenmenin Güncel Sorunları ve Alternatif Öneriler", *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(2), 49-78. ISSN: 1303-2860 .
- Yorgun, S. & Keser, A. & Yılmaz, G. (2008), Konaklama İşletmelerinde Çalışan Sendika Üyelerinin İş ve Yaşam Doyumunu Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması, İstanbul: Toleyis Eğitim Yayınları.
- Yorgun, S. (2013). Türkiye'de Turizm Sektöründe Esnek İstihdam Uygulamaları ve Toplu İş Sözleşmelerinde Yer Alan Düzenlemeler. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 2(2), 41-56.